

Orol krikľavý, malý orol - veľký cestovateľ

Orol krikľavý

Orol krikľavý (*Aquila pomarina*) je dravec, ktorého hniezdna populácia sa koncentruje v Európe. Slovensko je jednou z významných európskych krajín, v ktorých orol krikľavý hniezdi. Za posledných 15 rokov však hniezdna populácia vykazuje klesajúci trend – bol zaznamenaný až 23% pokles jej početnosti. V súčasnosti u nás hniezdi len 600 – 800 párov.

Hniezdo si orol krikľavý stavia na strome a často ho využíva aj viac rokov po sebe. Foto: B. Maderič

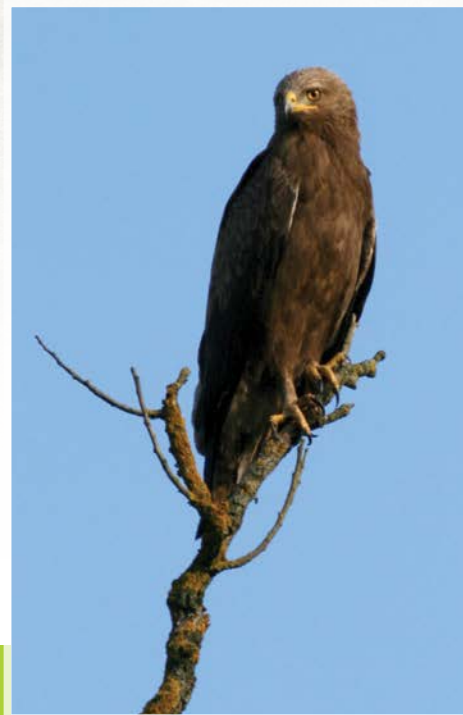
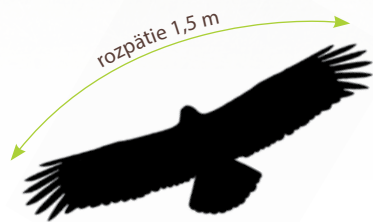
Foto: B. Maderič

Hniezdne rozšírenie orla krikľavého na Slovensku.

Ako ho spoznáme

Orol kriklavý patrí medzi menšie druhy orlov, je len o niečo väčší ako známejší myšiak lesný. Má dlhé doskovité krídla s rozpätím 1,5 m, ktoré sú zakončené pre orly typickými prstovitými letkami a krátky chvost. Samec a samica majú rovnaké tmavohnedé sfarbenie, s charakteristickými svetlými škvrkami zhora na krídlach a nad chvostom, viditeľnými najmä počas letu.

Orol kriklavý často sledí za korisťou sediac na strome.

Foto: B. Maderič

Mladé vtáky sú tmavšie ako dospelé orly. Na krídlach majú výrazné biele škvrny, ktoré sú umiestnené v dvoch radoch. V prírode môžeme najčastejšie pozorovať orla kriklavého krúžiť na oblohe alebo vysedávať na vyvýšených miestach ako sú stromy, stĺpy, stohy sena či slamy. Svoje slovenské druhové meno dostal podľa výrazného charakteristického hlasového prejavu.

Na vrchnej strane krídel a nad chvostom svietia belavé škvrny.

Foto: E. Hrtan

Typická silueta orla kriklavého
Foto: Š. Danko

Kde žije a čo potrebuje

Orol krikľavý obýva na Slovensku rozmanité biotopy v nadmorských výškach od 100 do 900 m n. m. s mozaikou lesov, lúk, pasienkov, polí a mokradí. Medzi základné požiadavky orla krikľavého patrí prostredie s dostatkom potravy. Pre hniezdenie potrebuje nerušené staré lesy s množstvom mohutných stromov, ktoré mu ponúkajú dostatok možností na stavbu hniezd. Prí-

tomnosť lúk, pasienkov a zamokrených plôch vytvára priaznivé podmienky pre prežívanie rôznych druhov jeho koristi. Korisť vyhľadáva najčastejšie za letu. V snahe presne ju lokalizovať „visí“ vo vzduchu bez pohnutia a chvílkami balansuje celým telom. Potom sa na ňu spúšťa voľným pádom. Jeho pomerne dlhé nohy mu umožňujú loviť aj pri chôdzi po zemi.

Ideálnym hniezdnym prostredím sú zachovalé staré lesy susediace s lúkami a pasienkami.

Foto: B. Maderič

Lovné prostredie orla krikľavého.

Foto: M. Dravecký

Mláďa je neustále pod starostlivým dohľadom aspoň jedného z rodičov.

Foto: M. Dravecký

Hniezdenie

Orol kriklavý hniezdi v lesoch stredného a východného Slovenska. Orly kriklavé sú monogamné, to znamená, že vytvárajú celoživotné páry. Každoročne obsadzujú tie isté hniezda alebo nepravidelne striedajú viac hniezda vo svojom hniezdnom teritóriu, prípadne obsadia aj iné dravčie hniezda. V apríli, po prilete zo zimovísk, predvádzajú svadobné lety, partneri vo vzduchu „hojdačkujú“, navzájom sa naháňajú a intenzívne sa pritom ozývajú.

Na prelome apríla a mája samica znáša v 3 – 4 dňovom odstupe dve vajcia, zriedkavo jedno. Samica začína sedieť na znáške od zniesenia prvého vajca. Obdobie inkubácie trvá približne 40 dní. Starostlivosť o mláďatá na hniezde trvá spravidla 2 mesiace. Hniezdo opúšťajú zvyčajne na konci júla alebo začiatkom augusta, ale ešte ďalších 30–50 dní sa zdržiavajú na hniezdej lokalite v prítomnosti rodičov, učia sa lietať a loviť. V tomto období ich rodičia ešte stále dokrmujú.

Znášku orla kriklavého tvoria spravidla dve vajcia, len zriedkavo jedno.
Foto: M. Dravecký

Dvojtzýdňové mláďa je ešte stále veľmi zraniteľné.
Foto: B. Maderič

Odrastené mláďa tesne pred opustením hniezda.
Foto: B. Maderič

Staré buky poskytujú pevnú oporu pre hniezda orlov.

Foto: B. Maderič

Spoločné krúženie rodičov a odchovaného mláďata nad hniezdiskom.
Foto: B. Maderič

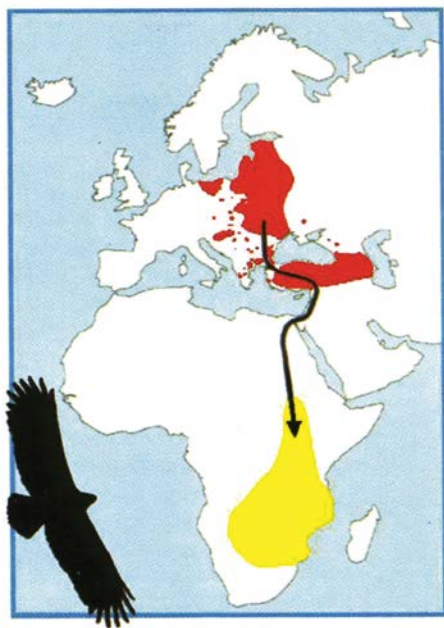
Foto: B. Maderič

Migrácia

Orol kriklavý je z našich orlov najrozcestovanejším druhom. Podniká dlhú cestu na zimoviská v Afrike a na svojej púti preletí tam aj späť vzdialenosť až 20 000 km. Zo zimovísk v Afrike na svoje hniezdiská na Slovensku priletajú zvyčajne v prvej polovici apríla. Naspäť na zimoviská odlieta v septembri alebo začiatkom októbra.

Zaujímavosti

Pre orla kriklavého je charakteristický biologický jav, ktorý sa nazýva kainizmus. Je odvodený od biblického príbehu Kaina a Ábela. Staršie mláďa, ktoré sa liahne o 3-4 dni skôr sa správa agresívne k mladšiemu súrodencovi. Ustavične ho napáda, zraňuje, vytláča ho na okraj hniezda a znemožňuje mu prístup k potrave. Mladšie mláďa v priebehu niekoľkých dní hynie hladom alebo vypadne z hniezda.

Orol kriklavý (*Aquila pomarina*) zimuje zväčša vo východnej a juhovýchodnej Afrike.

Z dôvodov kainizmu orly väčšinou vychovávajú na hniezde len jedno mláďa. Foto: M. Dravecký

Dve odrašené mláďatá na hniezde sú vzácnosťou. Foto: B. Maderič

Foto: B. Maderič

Ohrozenie

Nepriaznivé životné podmienky negatívne ovplyvňujú prežívanie, rozmnožovanie a v konečnom dôsledku aj početnosť a hustotu populácie orla kriklavého. Úspešnosť hniezdenia ovplyvňujú výkyvy počasia, silné búrky, pre mláďatá sú hrozbou aj malé šelmy a iné dravce, najmä orol skalný. Je to významný medzidruhový konkurent orla kriklavého na Slovensku. Negatívny vplyv prostredia sa môže niekedy prejavovať aj rôznymi ochoreniami orlov. Medzi takéto ochorenia patria napríklad defekty nôh u mláďat. Môžu byť zapríčinené kontamináciou organizmu rodičov jedovatými chemickými látkami.

Vichrice môžu spôsobiť rozsiahle poškodenie hniezdných biotopov orlov. Foto: B. Maderič

Následkom nepriaznivého počasia znáška často vypadne z hniezda. Foto: B. Maderič

Vrodenná deformácia nohy mláďatá. Foto: J. Kicko

Aj orol sa môže stať obeťou iného predátora. Foto: M. Dravecký

Rozorávanie lúk prispieva k úbytku potravy orlov kriklavých.
Foto: B. Maderič

Nepriaznivý vplyv počasia sa znásobuje nevhodnou lesohospodárskou činnosťou. Je to najvýznamnejšia hrozba, ktorú človek predstavuje pre hniezdnú populáciu orla kriklavého na Slovensku, ale aj v celej Európe. Väčšina lesov, v ktorých orol kriklavý hniezdi, sa primárne pestuje za účelom produkcie dreva. Tomu zodpovedá uplatňovanie takých hospodárskych spôsobov, ktoré umožňujú v krátkom čase tento cieľ aj dosiahnuť. Lesohospodárska činnosť vyrušuje orlov počas hniezdneho obdobia, narúša vekovú, druhovú a priestorovú štruktúru lesných porastov. Odstraňujú sa staré stromy vhodné na hniezdenie. Výstavbou lesných ciest dochádza k fragmentácii lesov, tie cesty ktoré sú nespevnené dávajú priestor nadmernej pôdnej erózii. Nadmerné používanie priemyselných hnojív a chemických prípravkov, výstavba

Vo vysokom poraste slnečnice je korisť pre orly nedostupná.

Foto: B. Maderič

na poľnohospodárskej pôde, pestovanie energetických plodín ako sú repka, kukurica či slnečnica na veľmi veľkej výmere prispievajú k znehodnocovaniu a úbytku potravných biotopov.

Kľúčový a priamy negatívny vplyv na populáciu orla kriklavého majú nelegálne odstrelujú počas migrácie orlov na zimoviská do Afriky a späť v krajinách ako je Turecko, Sýria a Libanon. Ojedinelé prípady nelegálneho odstrelu orlov počas hniezdenia boli však zaznamenané aj u nás na Slovensku.

Potravné teritória orlov sú popretkávané pavučinou elektrických vedení. Stĺpy 22 kilovoltového vedenia sú nazývané „stĺpy smrti“. Vtákom, vrátane dravcov, spôsobujú časté poranenia a úhyny následkom zásahu elektrickým prúdom.

Stĺpy smrti sú vážnou hrozbou pre dravce.

Foto: S. Senk

Zastrelené mláďa orla kriklavého. Odstrel chránených živočíchov je na Slovensku zakázaný.

Foto: B. Maderič

Nohy orla kriklavého ošetrené po popálení elektrickým prúdom.

Foto: M. Macek

Ochrana

Na elimináciu vyššie uvedených ohrození sa vykonávajú rozmanité ochranné opatrenia.

Jedným z nich je územné a časové obmedzenie hospodárskych činností v okolí hniezda prostredníctvom vyhlasovania „ochrannej zóny“. Takáto zóna by mala siahať minimálne do vzdialenosti 300 m od hniezda. Cieľom je vytvoriť podmienky pre nerušené hniezdenie a dlhodobé zachovanie hniezdneho biotopu.

Aby sa zlepšili možnosti hniezdenia, v teritóriu orlov sa inštalujú umelé hniezda. Takýmto spôsobom sa kompenzuje strata prirodzených hniezd následkom ťažby dreva alebo poškodenie hniezda, víchricou, snehom alebo silnou búrkou.

Energetické spoločnosti izolujú stĺpy 22 kilovoltového elektrického vedenia v potravných teritóriách orlov vhodnými technickými prvkami, aby sa zabránilo

poraneniam a úhynom vtákov zásahom elektrickým prúdom. Z nich sa veľmi dobre osvedčili plastové konzolové chráničky. Umožňujú vtákom bezpečne dosadať na elektrické stĺpy. Terénne pozorovania potvrdzujú, že majú takmer 100% účinnosť. Finančne náročnejším, ale z dlhodobého hľadiska efektívnejším technickým riešením, je výmena pôvodných horizontálnych konzol za špeciálne konzoly. Zabezpečujú usporiadanie elektrických vodičov v takej polohe, ktorá zabráni nebezpečnému dosadaniu vtáctva na stĺpy.

Zranené, oslabené alebo inak indisponované živočíchy vrátane orlov krikľavých sa umiestňujú do záchranných a rehabilitačných staníc. Vtáčim pacientom tu poskytnú veterinárne ošetrenie a odbornú starostlivosť. V staniciach majú vhodné podmienky na liečenie a dostatočne dlhú rehabilitáciu či zotavenie. Po uzdravení sa väčšia časť pacientov vracia späť do prírody.

Pri realizácii ochranných opatrení je veľmi dôležité informovať verejnosť o význame dravcov v krajine a o ich biológii. Je dôležité stretávať sa so zástupcami obcí, ako aj s lesníkmi, poľnohospodármi a poľovníkmi, ktorí svojim hospodárením významným spôsobom ovplyvňujú kvalitu biotopov. Cieľom je informovať ich o vhodných spôsoboch hospodárenia a odporučiť využívanie existujúcich stimulačných a kompenzačných opatrení na podporu šetrného hospodárenia. Medzi veľmi dôležité patria environmentálne opatrenia, ktoré sú súčasťou Programu rozvoja vidieka Slovenskej republiky. Nemenej dôležité je venovať sa aj environmentálnej výchove, najmä na základných a stredných školách. Práca s deťmi si vyžaduje vysokú úroveň odbornosti a tvorivosti, aby daná téma malých poslucháčov dostatočne zaujala a aby si z týchto prednášok zapamätali čo najviac. Predpokladom efektívnej ochrany populácie orla krikľavého na Slovensku je aj dobrá medzinárodná spolupráca. Je dôležité, aby si odborníci z rôznych krajín vymieňali najnovšie vedecké poznatky a skúsenosti o vhodných spôsoboch ochrany. Týmto je možné pomôcť eliminovať ohrozenia nielen v oblastiach Európy a Ázie, kde sa orol zdržiava počas obdobia hniezdenia, ale aj tie, ktoré hrozia počas migrácie a na zimoviskách v Afrike.

Nezastupiteľnou je aj územná ochrana orla krikľavého v rámci chránených vtáčích území, ktoré sú súčasťou európskej siete

Orol krikľavý vyličený v Záchrannej stanici Zázrivá pred vypustením do prírody. Foto: M. Dravecký

chránených území NATURA 2000. Vyhlasujú sa na ochranu ohrozených druhov vtákov. Pre ochranu orla krikľavého bolo na Slovensku vyhlásených celkom 12 chránených vtáčích území. Hospodárske činnosti v nich nie sú zakázané, ale v niektorých prípadoch musia byť usmerňované tak, aby sa vytvorilo prostredie a priestor, v ktorom by mohli ohrozené vtáčie druhy existovať spolu s človekom.

Ako môžete pomôcť

Budeme radi, ak nás oslovíte v prípade, že sa chcete zapojiť do ochrany dravého vtáctva, napríklad prostredníctvom monitoringu, stráženia hniezd alebo inej činnosti.

Inštalácia umelého hniezda.

Foto: M. Dravecký

Špeciálna konzola na stĺpe 22 kV vedenia s názvom „anitibird“. Foto: B. Maderič

Osádzanie plastovej konzolovej chráničky na stĺp 22 kV elektrického vedenia. Foto: B. Maderič

Žiaci základných škôl prejavujú záujem o ochranu dravcov. Foto: M. Dravecký

Foto: M. Dravecký

www.apomarina.dravce.sk

www.dravce.sk

Text: Boris Maderič, Zuzana Guziová

Táto brožúrka bola vyrobená v rámci projektu LIFE09NAT/SK/000396 „Ochrana orla kriklavého na Slovensku“ s finančnou podporou Európskej únie prostredníctvom jej finančného nástroja pre životné prostredie LIFE a Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky.

Prijemcovia projektu LIFE09NAT/SK/000396 „Ochrana orla kriklavého na Slovensku“

**Chránime ich *aj pre vás,*
pomôžte nám *pomáhať.***

Ochrana dravcov na Slovensku (RPS)

Kuklovská 5, 841 04 Bratislava

02/555 73 440, 0911 882 626 • dravce@dravce.sk

číslo účtu: 2623078364/1100